

Uloga kreativnog učitelja u razvoju kreativnih potencijala učenika

---

Lodoli, Lora

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:081792>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

LORA LODOLI
DIPLOMSKI RAD

**ULOGA KREATIVNOG UČITELJA U
RAZVOJU KREATIVNIH POTENCIJALA
UČENIKA**

Zagreb, siječanj, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
Zagreb

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: **Lora Lodoli**

TEMA DIPLOMSKOG RADA: **Uloga kreativnog učitelja u razvoju kreativnih potencijala učenika**

MENTOR: **mr. art. Ivana Gagić Kičinbači**

U Zagrebu, siječanj, 2021.

SAŽETAK:

Realizacija dosadašnjih i budućih inovacija je ključan dio daljnjeg razvoja društva i pojedinaca. Opća osobina svakog čovjeka je stvarati. Kreativnost sve više dobiva na važnosti i postaje jedan od nezaobilaznih zahtjeva odgoja i obrazovanja današnjeg društva. Fokus se stavlja na revolucionarne ideje, razvijanje uma, istraživački oblik rada i sve ostale elemente samoaktivnog i samoinicijativnog učenja. Suvremene škole postupno postaju mjesta transformiranja multidisciplinarnosti u interdisciplinarnost integrirajući sve sadržaje i uvođenjem holističkog pristupa poučavanja. Uz ostale mnogobrojne utjecaje, u svemu tome iznimno je važna uloga učitelja kao mentora, koji potiče razvoj dječjeg stvaralaštva. Kako bi taj proces bio efikasan, profesionalan i djelotvorno realiziran potrebno ga je konstantno mijenjati sukladno društvenim i kulturnim vrijednostima. Klasično, tradicionalno, obrazovanje i osposobljavanje, više nije dovoljno kako bi se budućeg učitelja osposobilo da spremno djeluje u različitim odgojnim situacijama i novim izazovima svoje profesije. Unaprjeđivanjem školske nastave trebala bi se konstantno unaprjeđivati i obuka odgajatelja. Tim postupkom se poboljšava cijeli proces nastave u cjelini, od njegovih organizatora (učitelja) do same organizacije (sredstava, pomagala i metode).

Ključne riječi:

kreativnost, kreativnost učenika, poticanje kreativnosti, kreativnost učitelja, digitalna ilustracija

ABSTRACT:

The realization of past and future innovations is a key part of the further development of society and individuals. The general characteristic of every man is to create. Creativity is gaining in importance and is becoming one of the unavoidable demands of the upbringing and education of today's society. The focus is on revolutionary ideas, mind development, research form of work and all other elements of self-active and self-initiated learning. Modern schools are gradually becoming places to transform multidisciplinary into interdisciplinarity by integrating all content and introducing a holistic approach to teaching. Along with many other influences, the role of the teacher as a mentor, who encourages the development of children's creativity, is extremely important in all this. In order for this process to be efficient, professional and effectively realized, it is necessary to constantly change it in accordance with social and cultural values. Classical, traditional, education and training is no longer enough to enable a future teacher to be ready to act in different educational situations and new challenges of his profession. By improving school teaching, the training of educators should be constantly improved. This procedure improves the whole teaching process as a whole, from its organizers (teachers) to the organization itself (tools, aids and methods).

Keywords:

creativity, student creativity, encouraging creativity, teacher creativity, digital illustration

SADRŽAJ:

SAŽETAK	1
ABSTRACT	2
1. UVOD	4
2. TEORIJSKI PREGLED	5
2.1. Definiranje kreativnosti	5
.....	5
2.2. Vrste kreativnosti	9
2.3. Darovitost ili kreativnost	13
3. KREATIVNOST U ŠKOLI	16
3.1. Odgoj usmjeren prema budućnosti	16
3.2. Uloga učitelja u poticanju kreativnosti	17
3.3. Ocjenjivanje i kreativnost	22
4. KREATIVNI UČITELJ	27
4.1. Educiranje učitelja	27
4.2. Učitelj – umjetnik	28
4.3.. Razvijanje vlastitog kreativnog potencijala	30
4.4. Učenje novih vještina	32
4.5. „Bliss point“	35
5. ZAKLJUČAK	47
LITERATURA	49

1. UVOD

Kreativnost je kao vrlo apstraktan pojam često neshvaćena i krivo protumačena. Rezultati istraživanja tijekom povijesti nude stotinjak raznovrsnih definicija kreativnosti čime je ostala nejasno i preširoko definirana. Često se krivo tumači kao dio osobnosti rezerviran samo za darovite pojedince i „nešto“ čemu prosječan čovjek ne treba težiti. S druge strane, postoje brojni mitovi o kreativnosti kao super-moći i daru koji nam je predodređen rođenjem. Takva, pak, shvaćanja ograničavaju kreativnost i krivo ju označuju kao jednodimenzionalan pojam egzaktnog značenja. Jedan od ciljeva ovog diplomskog rada bit će poništiti takve ideje i uputiti na raznolikost i kompleksnost kreativnosti.

Osim upoznavanja same problematike definiranja kreativnosti, različitih teorijskih aspekata njezine primjene, te utjecaja raznovrsnih vanjskih i unutarnjih čimbenika na njezin razvoj, ovim će se radom također ukazati na bitnost utjecaja kreativnosti na ljudske živote. Kreativnost će se, također, promatrati kao nezaobilazna karakteristiku ličnosti svih ljudi, bez obzira na to koliko je izražena kod pojedine osobe. Kreativnost više nije etiketirana kao nepromjenjiva karakteristika urođena pojedincima, već se adekvatnim osposobljavanjem može razvijati i oblikovati u posebne nove psihičke sposobnosti. Ljudsko biće je stvoreno da se razvija, uči i napreduje isto kao i njegovi stvaralački potencijali. Postoje mnoge vrste kreativnosti i različite razine njezine originalnosti pa tako možemo naići na darovite genije koji stvaraju nove ideje, ali i na obične ljude koji na dosjetljiv način pronalaze rješenja svojih svakodnevnih izazova. Izuzetni će pojedinci postati poznati po svojim velikim dostignućima, ali i će i ostali imati priliku svojim radom makar i u maloj mjeri pomoći i doprinijeti svom području djelovanja. To može označavati rješavanje zahtjevnijeg zadatka na poslu ili u školi, djelujući vođenjem vlastite inteligencije, jer ona uključuje sposobnosti rješavanja problema.

2. TEORIJSKI PREGLED

2.1 DEFINIRANJE KREATIVNOSTI

Kao što je već spomenuto, pojam kreativnosti već se dugo definira na različite načine. Te mnogobrojne definicije, teorije i hipoteze otežavaju pronalazak one koja bi najbolje odgovarala svojom točnošću. Također, u brojnim provedenim istraživanjima, u kojima su promatrani kreativni ljudi i kreativne skupine, predstavljeni su rezultati uvijek bili puni novina, što je upućivalo na mnoge razlike između tih pojedinaca i s time onemogućilo precizno definiranje „ličnosti“ karakteristične kreativnim pojedincima. Uz to, kreativnost može postojati na neki način pasivno, u formi osobine, kao unutrašnja dispozicija i sinteza različitih sposobnosti ili, pak, kao aktivni čin čijim se utjecajem postižu rezultati značajni za opći razvoj društva. Popraćena je intrinzičnom motivacijom pojedinca (marljivost, upornost, ambicioznost i sl.) i njegovom emocionalnom inteligencijom. Doza buntovnosti je isto potrebna kako bi pojedinac imao hrabrosti boriti se za promjenu strogo određenih tradicionalnih sustava. (Huzjak, 2006.)

Kreativno mišljenje se često izjednačuje s divergentnim mišljenjem. Koriste se u istom smislu potpuno opravdano jer kognitivne sposobnosti potrebne za proces razmišljanja, koji istražuje više mogućih rješenja, služi u svrhu stvaranja kreativnih ideja. (Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju, Zbornik umjetničko znanstvenih skupova 2009.-2011.42. str) Za kreativnost je bitna i otvorenost uma prema svijetu uz različite poglede na stvarnost i isprobavanje višestrukih mogućnosti. Vjerovanje da za svaki problem postoji neograničeni broj rješenja, koja pojedinac treba procijeniti te izdvojiti najpogodnija za individualnu situaciju. Mogli bismo stoga reći da nam divergentno mišljenje nudi cijelu paletu rješenja, a konvergentno mišljenje ih analitički prerađuje u skladu s osobnim i društvenim potrebama i odabire najbolju od njih. Unatoč njihovim različitim ulogama u teoriji, obje vrste mišljenja imaju zajedničku poveznicu u kreativnosti. Konvergentno mišljenje kao poveznica s intelektualnom razvijenošću je nužan uvjet kreativnosti, ali je važno napomenuti da nije ustanovljena bliska korelacija među njima. Znanje i iskustvo kreativnosti služe samo kao sredstvo probiranja najboljih ideja (selektivni mehanizam) (Šupek, 1987., str. 84.). Kreativnost nije vještina niti znanje,

već su vještine uključene u izražavanje kreativnosti. Znanje i vještina omogućuju njezin rast i razvoj, dok bi se u suprotnosti, kod života u neznanju, neiskustvu ili uz slabu motivaciju, dogodila njena propast. Kreativnost se u praksi ne može naučiti, ali možemo naučiti svladavanje medija koji koristimo, što može dodatno olakšati i automatizirati radnju kojom se izražava kreativnost. Kreativnim se vježbama može samo poboljšati sposobnost divergentnog mišljenja, budući da se pritom smanjuje oslanjanje pojedinca na već naučeno znanje i omogućava mu se veća slobodu djelovanja.

Kao što je i divergentno mišljenje, jedna od sposobnosti kreativnosti, kompleksan proces, tako je i sama kreativnost zapravo sastavljena od brojnih intelektualnih sposobnosti. Američki psiholog Guilford je bio veliki zagovornik razlikovanja divergentnog i konvergentnog mišljenja. Autor je brojnih testova za mjerenje ljudske inteligencije, poznat je i po svojem testu „Guilford Test of Creative Thinking“ koji je bio od velikog značenja za istraživanja o kreativnosti. Na osnovi njegovih istraživanja su kasnije djelovali i Donald J. Treffinger i E. Paul Torrance. Takvi testovi kreativnosti uglavnom zahtijevaju rješavanje problemske situacije sa što više mogućih odgovora. U ovom slučaju ispitivaniku je dodijeljen jedan svakodnevni predmet. To bi mogla biti žlica, gumica za kosu, spajalica za papir, kravata ili bilo što drugo po izboru ispitivača. Nakon što je ispitanik promotrio predmet zadaje mu se određeno vremensko ograničenje unutar kojega mora osmisliti čim više upotreba za taj objekt, bez obzira na to koliko njegova nova uloga bila osnovna ili komplicirana. Tako bi mnogi mogli kravatu upotrijebiti kao maramu za vezanje oko vrata ili kao traku za kosu ili, pak, možda kao remen ili ukras za torbicu. Guilford bi svojim pouzdanim i valjanim testovima mjerio neke od navedenih osobina: fluentnost koja zapravo govori o brzini stvaranja velike količine novih ideja, originalnost koja te ideje kategorizira i međusobno ih izdvaja u zasebne skupine prema njihovoj različitosti, fleksibilnost koja pojedincu služi kao poveznica između tih kategorija i generiranje ideja koristeći naizgled udaljene i nespojive elemente te elaboracija koja služi izvođenju i dovršavanju postojećih ideja do njihove potpune iscrpnosti i mnoge dr. (Rupčić, 2008., str. 272.)

„Kreativnost nije samo sposobnost divergentnog mišljenja, sposobnost stvaranja novih i originalnih ideja, već je to stjecanje znanja i njegovo uklapanje u nove stvaralačke

cjeline. Kreativnost je učenje i posljedica učenja, ali učenje na drugačiji, aktivan i angažiran način.“ (Čudina-Obradović, 2001., str. 111.) Kao što je već navedeno, kreativac je i kreator novih produkata i ideja koja imaju svoja posebna obilježja. Prvo bitno obilježje tih produkata je korisnost, odnosno njihova upotrebljivost u svakodnevnom životu, npr. nećemo koristiti Meretov "Krzneni doručak" kao posuđe za jutarnju čajanku (slika 1.). Novo i drugačije često nije prihvaćeno od društva, ali umanjuje li to onda njihovo umjetničko značenje? Radi li se samo o faktoru slučajnosti ili o usmjerenom ciljanom procesu? Trebali li se gledatelj adaptirati promjenama do vremena reorganizacije i harmonije? Česta pojava je da se njihova originalnost može pojaviti i uvažavati tek u novih generacija potrošača, unatoč trenutačnom neprihvatanju. Obično društvo daje takva priznanja tek nakon što je proteklo određeno vrijeme, jer u vremenu nastajanja kreativnog rada kreativac je mentalno superiorniji od njegove okoline koja tek naknadno uspijeva shvatiti njegov doprinos i značaj. To nam govori i činjenica da je Van Gogh prodao samo jednu sliku za vrijeme svog života, a danas se svrstava među jedne od najpoznatijih slikara u povijesti. Drugo obilježje predmeta je ljepota ili njezina estetska vrijednost. Ispunjava li se osjećajem ugone promatrač? Sljedeće obilježje je novost, revolucionarnost produkta u odnosu na dotadašnje. Konačno, provjerljivost koja govori o tome omogućuje li kognitivna sposobnost ponavljanje procesa s dobivanjem istog rezultata da se vidi da li rješenje zapravo rješava problem. (Škrbina, 2013. Str.15)

Slika 1. Meret Oppenheim: "Krzneni doručak", 1938.

Kreativan proces se sastoji od nekoliko kognitivnih razina, a uvijek završava krajnjim rezultatom. Graham Wallas, engleski socijalni psiholog, je tu od bitne važnosti sa svojim modelom od 5 stupnjeva. (Wallas, 1926.)

Prvi stupanj svakog kognitivnog procesa je preparacija. U toj fazi pojedinac istražuje domenu svojeg djelovanja. Istraživanje se bazira na pregledavanju brojnih radova ostalih umjetnika, znanstvenika, profesora i dr. na tome području. Npr. ilustrator će se inspirirati ilustracijama drugih ilustratora i nesvjesno će crpiti informacije o njihovom stilu; o vizualnim motivima koje koriste, o paleti boja, o njihovom slikarskom rukopisu (potezi kistom, teksture, bogatstvo linija) te o atmosferi i samom značenju ilustracije. Sve te informacije, preuzete od različitih umjetnika, ostatak će zapamćene u podsvijesti te će se kasnije kombinirati i koristiti u sljedećim stadijima. Njih bi mogli nazvati znanjem koje nam je prethodno potrebno za rješavanje našeg jedinstvenog problema. Druga faza kreativnog procesa, inkubacija, jest faza u kojoj pojedinac aktivno procesuirao skupljene informacije iz faze preparacije. Pokušaj povezivanja skupljenih elemenata u smislenu komponentu i dobivanje novih vrijednosti. Ta faza nije u našoj kontroli i može trajati od par sati, dana, tjedana, mjeseci ili čak par godina. „Creative block“ (kreativna blokada) zapravo nastaje zbog nemogućnosti stvaranja originalnih asocijacija između već poznatih sadržaja. Treća faza zvana uvid, tj. poznati „Aha“ trenutak ili „Eureka“ trenutak je vremenski najkraći dio kreativnog procesa, ali i najbitniji. Često se dešava tijekom manje fizički zahtjevnih radnji kao što je npr. šetnja u prirodi, tuširanje, vožnja automobila i dr. Za vrijeme izvršavanja takvih vrsta radnji naš um nije previše opterećen i ima sklonost prerađivanja podvijenih informacija. Faza evaluacije se događa nakon što se um dosjeti određene ideje, no treba prvo testirati i provjeriti njezinu kakvoću. Kroz samokritički proces ili uz pomoć evaluacije drugih, etiketiramo našu ideju kao dobru ili lošu. Pojedinac u toj fazi propituje smisao, originalnost ideje i možda postojanje boljeg načina rješavanja zadanog problema. Ako je odgovor negativan, pojedinac ponovno prolazi kroz drugu ili prvu fazu propitivanja svojih kreativnih mogućnosti te čeka novi trenutak otkrivenja. Elaboracija je završna faza u kojoj se razrađuje i kreira produkt naše ideje. Bez ovog dijela kreativnog procesa sve bi ostalo na apstraktnoj razini ideje i ta ideja se nikada ne bi razvila u nešto konkretno što bi moglo poslužiti ljudskom društvu. Iako su se možda prijašnje faze činile kao zahtjevne, baš u

ovoj fazi pojedinac mora iskoristiti svoju intrinzičnu motivaciju i pokazati sav svoj trud i upornost. Ilustrator iz prethodno navedenog primjera sada razrađuje svoje ideje u obliku različitih skica, provodi brojne sate crtajući, koristeći pritom prethodno usvojeno znanje i vještine. A onda, tek nakon naporno uloženog posla dobivamo rezultat kreativnosti. (Jesson, 2012., str. 16., str. 42.)

Slika 2. Zakonitosti stvaralačkog (kreativnog procesa) (Abrahamson, 1998. prema Bognar i Kragulj, 2009.)

2.2. VRSTE KREATIVNOSTI

Promatrajući kreativne ljude i one koji to nisu, do izražaja dolaze njihove razlike u ponašanju, osjećajnosti i načinu izražavanja. Obratimo li pozornost na prethodno navedene elemente ličnosti kreativnih osoba, kategorizacijom im možemo svrstati u nekoliko skupina prema njihovim sličnim karakteristikama. Prema Šupeku kreativnost bi se primarno dijelila na aktualnu i potencijalnu kreativnost. (Šupek, 1987., str. 53.) Potencijalna kreativnost je predispozicija svakog pojedinca da stvara, ali ona iznimno ovisi o poticaju iz okoline i mogućnosti kultiviranja sposobnosti potrebnih da bi se razvila i postala aktivna (aktualna) kreativnost. Kreativni poriv postoji u svakome od nas od rođenja. Možda je kod nekih prisutna u manjoj količini, ali je unatoč tome ona nešto

specifično ljudsko, što nas razlikuje od bilo kojeg drugog bića na planeti zemlji. Najbolja potvrda toga su mala djeca. Kada promatramo djecu predškolske dobi, uočavamo bogatstvo, raznovrsnost i heterogenost njihovih postupaka. Njihovo se djelovanje bazira na principu igre i maštovitosti jer još nisu podložna nikakvom sustavu i nisu etiketirana nekom određenom pozicijom u društvenoj sredini. Društvo, nažalost, često obeshrabruje kreativnost tijekom odrastanja.

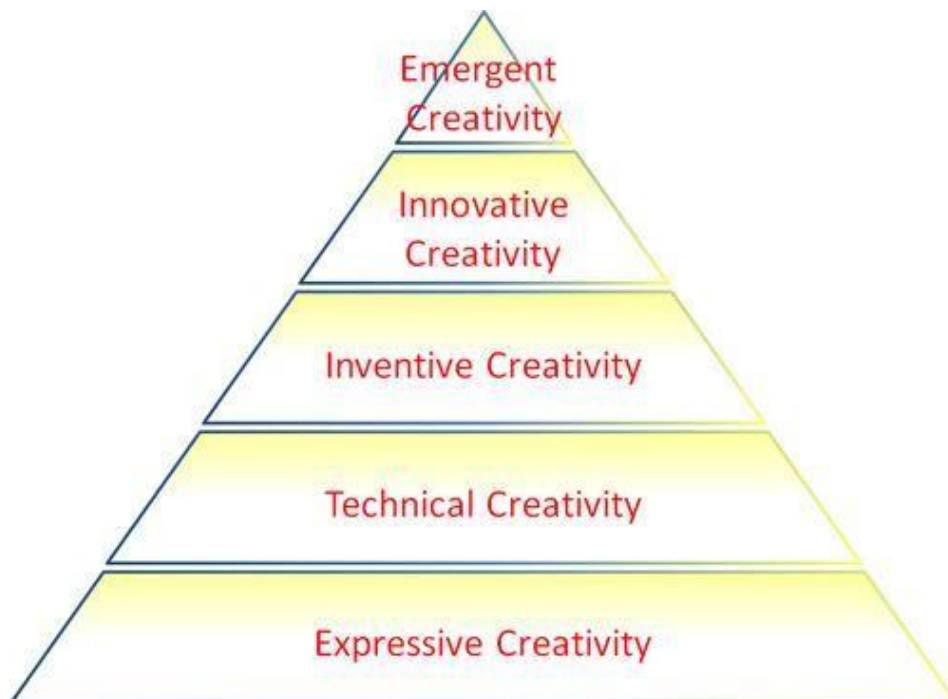
U povijesti su mnogi velikani poput Leonarda Da Vincija, Alberta Einsteina, Ludwiga van Beethovena i drugih, bili poznati po svojoj iznimnoj kreativnosti. Njihova je vrsta kreativnosti poznata pod nazivom „veliki C“. Taj tip kreativnosti nije svakodnevna pojava. Produkti tog ekstremnog stvaralaštva su sva poznata umjetnička djela ili glazbene melodije ili znanstvene teorije koje su nove u svijetu. Svako umjetničko djelo je čin kreativnosti, ali posljedica svakog kreativnog djelovanja ne mora biti umjetničko djelo. Iako nisu svi ljudi u mogućnosti aktualizirati ovaj ekstremno složeni proces, kreativnost prisutna i u njihovim životima, iako možda u manjoj mjeri. Ne može svatko doseći tu razinu stvaralaštva, ali mnogi uživaju u slobodnim aktivnostima kao što su crtanje, slikanje, pisanje ili sviranje nekog glazbala. Ljudi često percipiraju kreativnost kao bavljenje tim aktivnostima, koje zapravo spadaju pod „mali C“, koju obilježava samostalno djelovanje i korištenje originalnih strategija za rješavanje kompleksnih problema. Rezultat ove vrste kreativnosti neće se možda moći usporediti s radom velikih genija, ali je sam njezin proces vrlo bitan za pojedinca jer ga ostavlja s osjećajem ispunjenja i zadovoljstva koje hrani njegovu unutrašnjost. Razlikovanje „maloga C“ i „velikog C“ nam pomaže kako bi, s jedne strane, identificirali izvanredne i trajne doprinose napravljene za naše društvo, a s druge strane, kako bi istovremeno priznali i važnost doprinosa prosječnog pojedinca. Unatoč ovoj podijeli, i dalje postoje brojne nedoumice. Pitanje je, primjerice, mogu li se u istu kategoriju svrstati kreativac početnik i već izgrađeni umjetnik koji zarađuje svojom karijerom, a pritom ne pokazuje elemente genijalnosti. Tako je James C. Kaufman uveo još 2 podtipa kreativnosti koji su poznati pod nazivima „mini C“ i „Pro C“. (Kersting, 2003., str. 40.) (Kaufman, Beghetto, 2009.) „Mini C kreativnost“ je podtip za kreativce početnike, one koji su se isticali od ostalih u svojoj originalnosti, ali zbog nedostatka iskustva još nisu dovoljno napredovali u svojoj sferi djelovanja. „Pro C“ je tip kreativnosti povezan sa stvaralačkim radom

profesionalaca s određenom stručnošću, koji su već savladali neko područje. „Mini C kreativnost“ i „malo C kreativnost“ su preduvjet za kasniji razvoj kompleksnijih oblika kreativnosti.

Još jednu podjelu kreativnosti predstavio je Taylor (1960.) u svom istraživanju „A Transactional Approach to Creativity and its Implications for Education“ („Transakcijski pristup kreativnosti i njene posljedice na obrazovanje“). Taylor ističe 5 razina kreativnosti koje su u korelaciji s nejednakošću koju pojedinac percipira. Ona se bazira na želji pojedinca da promijeni svijet i društvo u kojemu živi. Naime, bez određene razine unutarnjeg poriva pojedinca nikada ne bi došlo do novih znanstvenih otkrića, efikasnijeg dizajna, novi umjetničkih izraza i sličnog. Kreativne osobe osjećaju veliki jaz između trenutnog stanja društvenog sistema i njihovih vrijednosti i principa. Stanje nužnosti potiče pojedinca na djelovanje, a razine njihovog djelovanja su sljedeće: ekspresivna kreativnost, produktivna kreativnost, inventivna kreativnost, inovativna kreativnost te emergentna kreativnost. Ekspresivna kreativnost je osnovni stupanj kreativnosti, koji označuje neku vrstu spontane djelatnosti, koja je zajednička široj grupaciji ljudi. Taj stupanj karakteriziraju mnogobrojne, nefiltrirane ideje, koje nisu vođene nikakvim smjernicama, zakonima niti ograničenjima. Originalnost i kvaliteta padaju u drugi plan, a kvantitativnost dobiva na značenju. Ta vrsta kreativnosti se pojavljuje kod djece u dobi od 1. do 6. godine života jer ona nemaju mentalne sposobnosti, a ni potrebno predznanje za procjenjivanje uspješnosti neke ideje. To može, primjerice, biti jednostavna skica u bilježnici, skupina boja, ili oblika koji su nas motivirali. Bilo kakav element našeg opažanja, koji još u toj fazi nema neko posebno značenje, ali daljnjim trudom može prerasti o nešto više. Produktivna kreativnost je druga razina koja predstavlja prelazak sa spontanih crteža i igara na tehnički zahtjevniju razinu. Ova razina podrazumijeva već određene sposobnosti i predznanje i služi kao „vježba“ za buduće zahtjevnije procese. Kroz usvajanje različitih znanja i tehnika postepeno se stvara filter u našem umu koji kategorizira naše ideje u one beznačajne i one koje imaju veći potencijal u konkretnoj realizaciji. U ovoj fazi tako možemo prosuditi uklapa li se prijedlog početne skice u postojeće trendove i uobičajene proizvodne procese, poput radova ostalih umjetnika na tržištu. Inventivna kreativnost je faza koja nastupa kada je pojedinac dovoljno informiran i upoznat s već postojećim kreativnim dostignućima u

vanjskoj stvarnosti. Postiže se stvaranje novog dizajna kombinirajući različite postojeće tehničke koncepte i koristeći prethodna dizajnerska rješenja. Upotrebljavanje tradicionalnih, već poznatih predmeta na posve novi način (primjer toga bi bio Guilfordov test kreativnosti). Domišljatost i avanturistički eksperimentalizam su ključni za ovu fazu kreativnosti, izuma. Ilustrator u ovoj fazi primjenjuje postojeće trendove i proizvodne procese kao što je npr. korištenje kolaža, koji obično nisu povezani s uobičajenim slikarskim elementima i tehnikama, već s mixed mediom. Kombinirajući opipljive elemente raznovrsnih papira na odgovarajući i jedinstven način, mogu tako nastati „mix media ilustracije“, kako bi se riješili stari problemi i otkrili novi odnosi likovnih tehnika. Inovativna kreativnost je kod pojedinca zastupljena na tako značajnoj razini da njegovo akademsko znanje postaje podsvjesno, budući da je već odavno usvojio sve temeljne principe te se može fokusirati samo na rušenje postojećih granica svojim kreativnim naporom. Korištenjem neobičnih tehnika i materijala koje nude značajno funkcionalno poboljšanje od prethodnih. Ova faza je prilično rijetka i postigne ju samo mali broj ljudi. Emergentna kreativnost predstavlja najvišu fazu kreativnosti poznatu i pod pojmom genijalnost. Tu razinu je nemoguće postići vježbama i mukotrpnim trudom jer je predodređena rođenjem kreativnog pojedinca. Ipak, to ne znači da na nju nemaju utjecaja vanjski utjecaji te da se negativnim izlaganjima ne može reducirati ili pozitivnim još više razvijati. Ona uključuje odbacivanje trenutno poznatih hipoteza, principa i zakona te prihvaćanje nove revolucionarne ideje. Prema Huzjaku (Huzjak, 2006., 236. str.) Prve tri vrste kreativnosti bi bile svrstane u kreativnost „malo C“, a zadnje dvije vrste u Kreativnost „veliko C“. Ove dvije vrste kreativnosti podrazumijevaju istežanje, korigiranje ili čak transformiranje područja u kojemu kreativni pojedinac djeluje.

(Rupčić, 2008., str. 16.) (Slika 3.)

Slika 3. Stupnjevi kreativnosti (Taylor, 1960. god.)

2.3. DAROVITOST ILI KREATIVNOST

Darovitost i kreativnost su naizgled vrlo slični pojmovi, ali oni nisu istoznačnice. „Darovitost je moguće definirati kao sklop urođenih osobina i sposobnosti koje osobi koja ih posjeduje omogućuje da u jednom ili više područja postigne značajno natprosječne rezultate. Ona u sebi sadrži kreativnost, osobine ličnosti (intrinzična motivacija) i sposobnosti pojedinca.“ (Dani Mate Demarina, 2002, str. 101.). Ranih 1970-ih godina, američki pedagoški psiholog Renzulli, poznat po svom doprinosu u razumijevanju nadarenosti, ustanovio je model darovitosti s tri prstenova. Iz njegovog modela možemo vidjeti kako darovitost podrazumijeva tri skupine osobina među kojima se nalazi i kreativnost, koja je prema tome podpojam darovitosti kao više razine. (Slika 4.) Kreativnost se djelomično preklapa s ostalim komponentama, što ukazuje na njihovu određenu dozu samostalnosti, ali nezaobilazne međusobne povezanosti i interakcije jer darovitost ne može postojati s odsustvom jedne od njih. (Vrgoč, 2002., str. 20.) Prema tome, svaki kreativan pojedinac može, a i ne mora biti darovit, ali svaka darovita ličnost

je ujedno i kreativna. U odsustvu kreativnosti pojedinac može postati samo stručnjak svojega područja, ali nikada neće posjedovati sposobnosti da ga mijenja i širi njegove dosadašnje okvire. S druge strane, prema Sternburgu (2006.) su darovitost i kreativnost dvije jedinstvene i odvojene sposobnosti. On navodi darovitost kao strukturiranu, analitičku sposobnost koja je bliža inteligenciji prema karakteristikama, nego divergentnoj kreativnosti. Sva obilježja visoko obrazovanih pojedinaca, poput konvergentnog razmišljanja, sukladnost, red, visoki IQ i niska tolerancija prema dvosmislenosti, su u velikom kontrastu s prethodno nabrojanim karakteristikama kreativnosti. U brojnim istraživanjima koja su se bavila svakodnevnim performansom učenika, uočena je razlika između kreativnih i darovitih učenika. Naime, kreativni učenici imaju tendenciju biti hrabriji u rješavanju problemskih zadataka. Nemaju straha od suočavanja s vlastitim neznanjem, a ponekad čak odbijaju pratiti zadane upute. Također s velikom lakoćom shvaćaju zadatke te im prilaze kroz neku vrstu igre. U slučaju nemogućnosti rješavanja nekog tipa zadatka učenici izvrću pitanja i provode svoj vlastiti osjećaj volje za rješavanje zadatka na način na koji oni žele. Nadareni učenici čine upravo suprotno, prateći uvijek pravila i zadane upute. Oni iskazuju izuzetno znanje, koje kreativan učenik možda ne posjeduje, ali u njihovim odgovorima se opaža nedostatak originalnosti i neobičnih ideja. Može se stoga zaključiti da kreativni učenici imaju veće vještine u iskazivanju svoje originalnosti, ali da kod standardnih testova često pokazuju manji IQ od darovitog djeteta. (Journal of American Science, 2012. 2. str).

Za razvoj darovitosti i kreativnosti bitan je i sociološko-psihološki aspekt, odnosno utjecaj okoline, koja može podržavati pojedinca i rasti u skladu s njime ili, pak, može doći do sukoba između njih, zbog čega pojedinac djeluje motiviran buntovnošću prema toj istoj okolini. Moderna istraživanja sve više ukazuju na iznimno malu ulogu genetike u razvoju darovitosti i kreativnosti. Genetika se često znala potkradati kao neizbježan faktor darovitosti zbog nemogućnosti njezine izolacije od same obiteljske sredine. Naime, daroviti pojedinci često potječu iz obitelji koje djeluju kao „obogaćena sredina“ za njihov napredak. Kroz njihov odgoj se njeguju vrijednosti kao što su naporan rad, odgovornost te samokritičnost. Roditelji darovitih pojedinaca uglavnom su i sami visoko obrazovani ljudi koji svoje kriterije i standarde prenose na svoju djecu kako bi i ona postigla akademska dostignuća ili osjećaj samoispunjenja. Također, te obitelji imaju

imovinsku moć, a s time i veću mogućnost upoznavanja djece s različitim područjima umjetnosti (npr. odlazak u galerije, muzeje ili na koncerte) te lakše opskrbljuju djecu s potrebnim materijalima u razvoju njihove darovitosti. (Huzjak, 2006., str. 234.) Tu je od velike važnosti i uloga učitelja te škole kao drugog najčešćeg mjesta bivanja djeteta.

Slika 4. Darovitost

(Izvor: By Luke.Malcom908 - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=52538414>)

3. KREATIVNOST U ŠKOLI

3.1. ODGOJ USMJEREN PREMA BUDUĆNOSTI

Svijet današnjice se bitno razlikuje od onoga prije nekoliko desetljeća. Ne moramo se naprezati i gledati u daleku prošlost kako bismo zamijetili neke promjene, dosta bi bilo napraviti korelaciju s razdobljem od prije pedesetak godina. Nagle i brze promjene informacija i medija, koje se svakodnevno zbivaju zbog jačanja globalizacije, utječu na stvaranje pluralističkog društva gdje se različite kulture susreću radi ekonomskog natjecanja na tržištu. Globalizacija je proces koji otvara granice društva mnogim utjecajima izvan njihove neposredne blizine te utječe na gospodarstvo, ekonomiju, kulturu države, ali i na život onih najmlađih, mijenjajući svakodnevnu okolinu u kojoj djeca odrastaju i surađuju s ostatkom društva. Postupnim mijenjanjem društva došlo je do promjena i u školstvu.

Tradicionalne škole s frontalnim oblikom nastave transformirane su u alternativne, individualiziranije škole. (Metodički obzori : časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu, 2008., str. 82.) Svjedoci smo i sudionici stvaranja i razvoja novog oblika nastave. Na značenju dobivaju odgojne sfere koje djeci pomažu u razvoju njihovih mišljenja i stavova, pomoću kojih će moći djelovati kao odgovorni sudionici suvremenog društva i svojim znanjem doprinijeti društvenim promjenama. Nastava je to koja se temelji na individualnom pristupu svakom djetetu, razvoju kritičkog mišljenja, korištenju novih nastavnih metoda i stavljanjem fokusa na stjecanju vještina, sposobnosti („škola za život“) i kreativnosti, a manje na učenju suhoparnog, teorijskog znanja. „Nastava je dinamičan proces koji podrazumijeva zajednički rad učenika i nastavnika. Oni se pripremaju i planiraju zajedničke aktivnosti, zatim aktivno sudjeluju u ostvarivanju planiranih aktivnosti te na kraju zajednički procjenjuju kvalitetu tih aktivnosti i krajnjih ishoda (postignuća).“ (Matijević i Radovanović, 2011., str. 29.) Djeca, naime, imaju već urođene sposobnosti za efikasno djelovanje te im samo treba pružiti potporu pomoću primjerenog i ugodnog školskog ozračja u kojem se ne trebaju fokusirati na strah od kritike i vrednovanja, već trebaju doživljavati svoje obaveze kao izazove te težiti usavršavanju svojeg znanja i sposobnosti kako bi jednoga dana djelovali kao bolje osobe, pripadnici društva i profesionalci unutar sfere svojeg zanimanja. Takvu vrstu nastave moguće je

postići samo adekvatnim osposobljavanjem i usavršavanjem učitelja/učiteljica, koji su jedan od najvažnijih čimbenika, koji utječu na kvalitetu odgoja i obrazovanja. Novo osposobljeni učitelj neće samo upravljati temeljnim stručnim znanjima, već će preuzeti i ulogu inicijatora promjena, a svoj će svoj rad odrađivati profesionalno i kvalitetno u skladu s zadanim ciljevima. Iz navedenog možemo zaključiti kako bi stručno usavršavanje trebalo biti glavni prioritet u procesu poboljšavanja odgoja i obrazovanja.

3.2. ULOGA UČITELJA U POTICANJU KREATIVNOSTI

Kreativnost se često spominje u kontekstu školstva, iako je ponekad teško tvrditi da je škola doista mjesto njezinog razvoja i poticanja. Tradicionalna škola kakvu poznajemo od prije, ali nažalost i većina današnjih škola, fokusira se samo na podučavanje učenika i na kvantitativno usvajanje znanja. Fraza „čim više to bolje“ je postala mjerilo za pokazivanje uspješnosti učenika. Usvajanje dugoročnih vještina kod djece, kao i širenje njihovih svjetonazora i razvijanje njihove ličnosti često je u potpunosti zapostavljeno, a primarni cilj ostaje samo razvijanje umnih sposobnosti. Pojedinci zastarjelih mišljenja tvrde kako kreativnosti niti ne bi trebalo biti mjesto u školi jer je vide kao prijetnju disciplini, izvršavanju osnovnih dužnosti učenika te kao ometanje samog tijeka nastave. Isti smatraju da bi učenje kroz igru lagano moglo preći granice korisnosti i postati nekontrolirano dječje ponašanje. (Čudina-Obradović, 2001., Str 111.) Ovoj i mnogim drugim polemikama u pomoć dolaze najnovije pedagoške i psihološke spoznaje koje nude odgovore na mnoga, do sada neistražena, pitanja. U suvremenoj se školi stoga mijenja pristup prema kreativnosti što postupno, ali značajno, podiže kvalitetu obrazovanja. Također se mijenja i način viđenja učenja i poučavanja u školama kao više holističkog procesa koji služi za razvoj kompetencija učenika. „Budućnost obrazovanja prema Robinsonu (2010) je u stvaranju pokreta u obrazovanju u kojem učitelji razvijaju vlastita rješenja, ali s vanjskom potporom baziranom na kurikulumu za pojedinca.“ (Zbornik umjetničko znanstvenih skupova, 2009.-2011., str. 145.)

Svaki učenik ima određene predispozicije za usvajanje novih nastavnih sadržaja. Dok neki učenici izuzetno dobro računaju ili memoriraju brojne suhoparne činjenice, drugi učenici imaju sposobnosti drugačijeg viđenja poučavanja i na svoj poseban način odgovaraju na tražene zadatke nastave. Zbog često zastarjelih mišljenja, poput onoga da su samo izuzetno nadareni pojedinci kreativni, nameće se i pitanje o potrebi uvođenja kreativnog pristupa u školi. Zbog takvih stajališta, o kreativnosti kao urođenoj sposobnosti pojedinca na koju ne možemo utjecati, mnogi smatraju kako ona nije moguća ni potrebna svoj djeci te da od kreativnih zadataka i sadržaja u školi imaju koristi samo nadareni pojedinci. Učitelji koji djeluju u skladu s moderniziranim učenjima protive se takvim stavovima i svojim radom pomažu uvesti reforme u škole. Nažalost, to nije uvijek jednostavno. „Djelovanje učitelja može biti ometano raznovrsnim distraktorima. Elementi odgojno-obrazovnog okruženja koji mogu nepovoljno utjecati na razvoj darovitosti su: nedovoljna zanimljivost nastave, pre naglašavanje ocjena i vanjskih kriterija uspjeha, stavljanje učenika u poziciju pasivnog recipijenta nastavnih sadržaja, nepovjerenje učitelja u sposobnosti učenika, neadekvatno ocjenjivanje i nagrađivanje.“ (Dani Mate Demarina, 2002., str. 105.) Jasno je, stoga, da će unatoč brojnim poticajima i reformama izvana, poticanje kreativnosti najviše ovisiti o organizaciji malog sustava, primjerice razreda, unutar kojega se vrši djelovanje. Sve će konačno biti odraz angažiranja pojedinaca, u ovome slučaju učitelja, u poboljšanju plana organizacije nastave. Konstantom provjerom kvalitete obrazovanja dobivat ćemo povratnu informaciju o potrebi donošenja promjena kako bismo postignuli bolje rezultate.

Reproduktivno znanje je postalo normativ uspjeha u školama. Takav pristup učenju je lakše mjerljivo kroz točne ishode usvojenih sadržaja koji su prethodno dogovoreni. Suprotno tome, vlada veliki otpor prema bilo kakvim odstupanjima od uobičajenog, opće prihvaćenog načina mišljenja. Učiteljeva uloga je primijetiti te specifične potrebe učenika i podržati njihov drugačiji pristup naučenom. Umjesto ispravljanja učenika i forsiranja jednog pravog principa rada, valja staviti naglasak na različitosti, individualnosti i beskonačnom broju točnih pristupa novom sadržaju. Kreativni odgovor nije pogrešan samo zato što on ne uključuje naš tipičan, predviđeni odgovor na to pitanje. Učitelji zato trebaju čim više poticati takav način razmišljanja te ukazati ostalima kako i oni mogu osjećati slobodu i sigurnost izražavanja svojeg mišljenja.

To se može spontano postići kroz korištenje mnogobrojnih aktivnosti u nastavi koje uključuju osvješćivanje svih osjetila učenika, kao što je na primjer, zorno promatranje različitih predmeta ili pojava, ili, pak, slušanje brojnih poučnih multimedijjskih izvora te poticanje diskusija gdje učenici slobodno mogu izražavati svoja mišljenja. Valja nagraditi i učenikovo reagiranje na sadržaj te ohrabrivati samostalno izražavanje kroz likovnu, glazbenu ili književnu umjetnost. Kreativni razvoj treba konstantno njegovati te kroz obrazovanje kod učenika stvoriti naviku bavljenja stvaralačkim aktivnostima kojima će dalje kroz cjeloživotno obrazovanje dodatno bogatiti svoje predispozicije i pretvarati ih u sposobnosti. Također, u nekih će učenika učitelju biti lako odrediti interese i afinitete učenika već od najranijih dana jer će određena djeca prirodno gravitirati prema njima i pokazati veći stupanj inicijative i samostalnosti za vrijeme rada u njemu na sebi svojstven način. Pojedina se, prema tome, više ne promatra i ne pristupa mu se kao jednodimenzionalnom biću, već se stavlja fokus na sva njegova stvaralačka nastojanja ostvarivanja svojeg individualnog maksimuma. "Najgore što odgajatelj može učiniti jest odnositi se prema djetetu kao prema apstraktnom pojmu, kao prema neorganskoj materiji koja nema osobnost i koju će oblikovati i preoblikovati odgajateljeva ruka!" (E Key 2000., 98.)

Na sam rad školstva utječe i okolina. Povijest i tradicija mjesta, njegove kulturne i društvene vrijednosti te njegov gospodarski razvoj su također elementi koji mijenjaju proces odgoja za stvaralaštvo i obrazovanje te stalno zahtijevaju njihovu prilagodbu prema aktualnim novitetima. Prateći konstantne promjene društva, treba stalno mijenjati i školski sustav kako bi učenici jednoga dana postali kompetentni i stručni pripadnici tog društva, kojima neće biti problem pronaći i dobro obavljati posao kakav se u tom društvu traži. Treba uzeti u obzir i to da sve škole nemaju jednake mogućnosti pružiti kvalitetne sadržaje i aktivnosti svojim učenicima. Tome može biti razlog financijska nemogućnost zbog rada u osiromašenoj sredini ili u kulturno nedovoljno razvijenom području, gdje nema previše interesa za reforme i inovacije u obrazovanju od strane roditelja, a ni edukatora. Nedovoljno obrazovana i nedovoljno pismena okolina često ni ne potiče bolje obrazovanje i profesionalno usavršavanje mlađih generacija. Također, djeca odgojena u takvim kućanstvima reflektiraju ponašanje svojih roditelja. Ako od najranije dobi primijete nedostatak motivacije i truda kod „svojih prvih uzora“, velike su šanse da će i oni preuzeti

taj isti stav te loše navike. Uz to, usvojene ideje o nevažnosti obrazovanja znatno će utjecati na njihov kasniji uspjeh u školi, gdje će sve više zaostajati za drugim učenicima, koji su možda više radili uz podršku i konstantno poticanje roditelja. U takvim sredinama, uloga učitelja postaje puno zahtjevnija budući da se tada mora boriti protiv uvjerenja većinskog dijela zajednice te pokušati utjecati ne samo na učenike, već i na roditelje, kako bi se izbjegao stalni sukob različitih uvjerenja kod djece. Roditelji vrlo često projiciraju svoj neuspjeh na svoju djecu, nemajući vjeru u njihove predispozicije i potencijale te smatrajući da je nemoguće ostvariti njihove ciljeve. Izvor problema može biti i sam učitelj koji zbog nedostatka profesionalne edukacije nije sposoban sam primijetiti kreativne ili možda čak darovite mogućnosti u učenika. Kroz ruke takvih edukatora mogu proći generacije i generacije učenika koji nikada neće primijetiti niti ostvariti doseg, koji bi mogli postići uz bolje obučenog učitelja. Čak i ako su problemi s kojima se učitelj suočava samo financijske prirode, učenici će također biti zakinuti u odnosu na škole koje pružaju veći broj mogućnosti svojim učenicima. Ipak, to se može značajno reducirati kreativnim pristupom dobrog učitelja. Postoji velik broj aktivnosti koje mogu obogatiti svijet učenika bez da se novčano opterećuju njihove obitelji. Nasuprot tome, škole koje pružaju te mogućnosti svojim učenicima daruju im izuzetno vrijedno iskustvo kojemu je posljedica velik doprinos ne sam umnom, već i osjetilnom, osjećajnom, društvenomu, tjelesnomu, duhovnomu i kreativnomu razvoju učenika. Učenik kroz integraciju brojnih iskustava bogati spoznaju o sebi i o svojoj okolini.

Upravo ta okolina mora složno djelovati. Škola mora funkcionirati kao složna zajednica učitelja i ostalih službenika te roditelja, kao stalna podrška djeci. Na njima je da održavaju otvoren stav prema kreativnosti kao homogena interaktivna zajednica. U školi mogu djelovati ili sile kontinuiteta ili sile promjena, odnosno, tehnokratski ili stvaralački model. Suzbijanjem djelovanja stručnjaka samo sa stajališta svoje struke zanemarujući ekonomska, politička, kulturna i druga pitanja sadašnjice doprinosimo dobrobiti djece. (Dani Mate Demarina, 2002., 179.) Učitelj bi kao stručni vođa, osim za upravljanje razredom, trebao biti osposobljen i za koordinaciju roditelja i stručnih suradnika kako bi svi zajedničkim djelovanjem i pregovaranjem pronašli najbolja rješenja. Međusobno poštivanje i ista želja za promjenom su nezaobilazni elementi koji obećavaju uspjeh organizaciji, ali od sudionika se očekuje i aktivno sudjelovanje, dok pasivno povlačenje

od aktivnosti ne dolazi u obzir. Taj se odnos može zadržati na tradicionalnoj razini ili unaprijediti u partnerski. Naravno, sve to ne ovisi samo o dobroj volji i individualnim osobinama učitelja, već i školskom ozračju i radu stručnih suradnika, o zakonskim propisima i sociodemografskim i psihosocijalnim obilježjima roditelja. Rješenje svih tih problem i mogućih komunikacijskih disfunkcija je u istoj težnji, da svi žele najbolje za učenika. Bitno je napomenuti i to da se u tom procesu nikako ne smije izostaviti samo dijete za čije se interese borimo.

Dijete tu treba, dakle, biti aktivni suučesnik u procesu formiranja tima. Djeca najbolje uče i razvijaju svoja afektivna i psihomotorička područja kroz senzorno-motorička iskustva te kroz aktivno učenje. Ono podrazumijeva građenje novih razumijevanja kroz djelovanje na predmet i u interakciji s ljudima, idejama ili pojavama. To možemo postići u razrednoj nastavi pružajući učenicima mogućnost da sami odaberu svoje materijale i ciljeve koje će koristiti u procesu učenja, imajući na umu da ti materijali budu prirodni, zanimljivi, otvoreni te da se nalaze u okolini djeteta, kako bih ih moglo svakodnevno doživljavati. Također, veličina i težina materijala nije upitna, dokle god su jednostavni za rukovanje i prilagođeni dobi učenika. U radu, djeci treba dati dovoljno prostora i vremena da sami istraže te materijale sa svojim vršnjacima te sa svojim učiteljem u ulozi promatrača i voditelja. Učitelj treba pažljivo motriti i voditi bilješke o zapažanjima koje primjećuje, npr. Kako učenici istražuju materijale koristeći sva svoja osjetila, njihove emocionalne reakcije u kontaktu s određenim alatima i kako ih međusobno miješaju i kombiniraju na svoj jedinstven način. U radu treba konstantno poticati dječju samostalnost i slobodu djelovanja. Učitelj intervenira u stvaralački proces tek kada primijeti da učenici gube motivaciju, unoseći dodatne elemente koji će omogućiti dodatni razvoj kreativnosti učenika. Bitno je na kraju tog ciklusa i porazgovarati s djecom kako bismo čuli nešto više o njihovim interesima i idejama. To je važno kako bismo shvatili izbore koje su donijeli, kako bi još više potaknuli njihova razmišljanja, nadogradili s novim činjenicama ono o čemu govore te u slučaju nekih nejasnoća ili dodatnog interesa, odgovoriti na sva njihova pitanja.

3.3. OCJENJIVANJE I KREATIVNOST

Ocjene su jedan od nezaobilaznih elemenata obrazovanja. Sviđalo se to učenicima ili ne, u svakom predmetu koji pohađaju bit će o ocijenjeni na ljestvici od 1 do 5, a rezultat koji dobiju će utjecati na njihov prosjek i daljnji uspjeh, pozitivno ili negativno. Ocjene su s jedne strane dobre, jer dopuštaju učenicima uvid u razinu usvojenosti znanja i vještina, a pružaju im i priliku za uspoređivanje s njihovim kolegama na temelju postignutih rezultata. S druge stvari, sve se to može smatrati lošim, budući da može negativno utjecati na samopouzdanje djece, koja se mogu osjećati etiketirano kao „loši učenici“. Kasnije to može dovesti do toga da se smatraju nesposobnima za djelovanje u nekom području, a kod tih učenika često će doći i do gubljenja motivacije za određeni predmet ili školu općenito. Kao učitelji, mogli bismo ocjenjivanje promatrati kao pozitivan proces koji čini razred konkurentnijim i potiče snažnu radnu etiku. Također, neporeciva je važnost ocjenjivanja kao procesa koji često označava prvi susret učenika s konkretnom povratnom informacijom o njihovom radu, trudu i sposobnostima. Nije zato iznenađujuće da velik broj djece u mlađoj, a često i u starijoj dobi, mjeri vlastitu vrijednost prema ocjenama koje su stekli u školi. Učenici s odličnim ocjenama se smatraju vrlo inteligentnima, ali što je zapravo inteligencija prema načinu ocjenjivanja u našem školstvu? Prema mnogima, ona je često shvaćena kao sposobnost pamćenja beskrajnih činjenica, a ne kao što bi trebala stvarno biti, a to je sposobnost osobe da poveže iskustva i misli na kreativan i originalan način.

Kako bismo kod učenika postigli razvoj kreativnosti, prema Čudini-Obradović važno je zadovoljiti četiri preduvjeta. Oni su stvaranje ozračja emocionalne sigurnosti, okolina koja je poticajna za nastanak kreativnosti, uvrštavanje estetskog odgoja u nastavni program te svakodnevno korištenje i upotrebljavanje tehnika divergentnog mišljenja. (Čudina-Obradović, 2001., str. 112.) Učenici često vide školu kao mjesto svojeg nastupa jer većina njih u ranijoj dobi nije imalo priliku prezentirati naučeno znanje, svoje mišljenje ili pokazati svoje sposobnosti pred većim brojem ljudi. Taj nastup uključuje i nastavnika koji ih „prosuduje“ te rizik od ismijavanja u učionici od strane ostalih učenika. Nažalost, učenici koji rade u takvom okruženju ili koji imaju strahove da će im se takva iskustva dogoditi, rjeđe se uključuju u učenje koje uključuje rizik od pogriješke. Ako se pogriješka

i dogodi radije će je pokušati sakriti, nego ispraviti. Kako bi pojedinci napredovali, potrebna im je mogućnost kritičkog razmišljanja. Kritičko promišljanje zahtijeva osjećaj povjerenja i sigurnosti u razredu, bez brige da će pretrpjeti negativne posljedice u slučaju pogreške. Takvi učenici se uglavnom gube unutar skupine i štite se od nepoznatih i neugodnih situacija prihvaćajući grupna razmišljanja jer nisu spremni sami riskirati postavljanjem pitanja i međusobnom razmjenom znanja. To se događa i odraslim ljudima, primjerice, učiteljima, koji su pozvani na konferenciju. Mnogi neće doprinijeti skupini svojim znanjem od straha što će ostali misliti o njima. Hoće li biti smatrani nezalicama ili će možda čak doći u pitanje njihove opće sposobnosti da budu na tom sastanku? Svojim primjerom i govorom moraju uspostaviti sigurno okruženje gdje se pogreške smatraju prilikom za učenje. Također, kada djeci dajemo povratnu informaciju o usvojenosti znanja, trebamo što više pokušati smanjiti stvaranje osjećaja napetosti i straha, a na strategijski način, bez nametanja, učeniku ponuditi možda bolji te ispravniji način. Učenike također treba konstantno poticati i ohrabrivati kako bi svoj trenutačni neuspjeh i loš rezultat percipirali samo kao posljedicu privremenog neshvaćanja nekog sadržaja ili kao prirodan pokazatelj nedovoljno uloženog truda. Treba ih ohrabrivati te uvjeriti da se sve to može vrlo lako prebroditi kroz dodatne sate vježbanja, učenja ili u slučaju velike potrebe, uz pomoć instruktora. Nesnalaženje u nekom području je promjenjiva varijabla na koju možemo utjecati barem do nekih zadovoljavajućih minimuma. Umjesto pretrpavanja učenika različitim sadržajima i višesatnog učenja samo radi zadovoljavanja tuđih očekivanja, učenicima treba pokazati kako se samo učenje cijeni više nego ocjene.

Zbog zastarjelog školskog sustava, koji vrednuje samo ocjene kao završni rezultat, iako one ne moraju uvijek biti objektivni odraz učenikovih sposobnosti, suprotna su shvaćanja još iznimno raširena. Često se zaboravlja da je temeljna svrha škole puno kompleksnija i da se ogleda u tome da učenike naučimo kako učiti, kako kritički razmišljati i izraziti svoje mišljenje, što nikako bi trebalo padati u drugi plan. Na učenike ne treba vršiti pritisak i treba im pristupiti kroz igru i humor kako bi bili dodatno potaknuti i sami kreativno djelovati. Učitelji svojim osobnim primjerom i različitim aktivnostima mogu primijeniti dosadašnja uvjerenja o ocjenjivanju. Ocjene kod djece stvaraju vanjsku motivaciju i služe samo kao sredstvo udovoljavanja određenim zahtjevima okoline. Vanjski poticaj je od velike važnosti za pojedinca, ali u umjerenjivosti. Gušenje

učenika oštrim smjernicama, rubrikama i ocjenama samo ga udaljuje od njegovog urođenog potencijala za kreativnošću, a od vrlo bitne važnosti za kreativnost je unutarnja motivacija, kao što je već navedeno.

Ocjenjivanje kreativnosti bi se na početku školovanja po potrebi čak trebalo izbjegavati, barem dok učenici ne shvate da će se nagrađivati samo originalnost i neponavljanje. Prilikom prvih kreativnih djelovanja treba prihvatiti sve učeničke radove, osim ako se radi o imitacijama tuđeg rada. Čudina-Obradović tvrdi kako se pri procjeni kreativnosti učitelj obazire na vlastito iskustvo i vlastiti osjećaj za novo, originalno i estetski vrijedno. Naglasak je na subjektivnome mišljenju nastavnika, ali postoje i ostali objektivniji kriteriji koje nastavnik uzima u obzir kako bi sebi olakšao i obrazložio ocjenu. Neki od tih kriterija prilikom ocjenjivanja kreativnosti učenikovog rada su uravnoteženost, reprezentacija, jasan plan, dobra organizacija (kompozicija), složenost, pokret, bogatstvo pojedinosti, raznovrsnost oblika, spontanost, izražavanje, predanost izvedbe, originalnost, upotreba materijala na nov način, tehnička savršenost, novost ideje, estetska privlačnost, privlačna upotreba boja i mnogi dr. Jedan od tih kriterija je i „sviđa mi se“ koji označuje subjektivno mišljenje učitelja o tom radu. Učitelji se često previše fokusiraju na stvari poput ciljeva i procjena, umjesto da se usredotoče na ono što učenicima treba kako bi razvijali svoje stvaralaštvo i postali samostalni inovatori. Naime, to može uzrokovati dodatni pritisak na učenike i obeshrabriti njihovo kreativno razmišljanje. Prilikom provjere znanja učenicima treba zadavati zadatke koji omogućuju razmišljanje izvan okvira, traženje mnogobrojnih rješenja i poticanje novih načina rješavanja. Kroz dugoročno praćenje učenika, novim oblicima ocjenjivanja možemo doći do klasične ocjene koju od nas zahtijeva školski sustav. To zapravo znači da je preoblikovanje ocjenjivanja i uvođenje njemu alternativnih metoda nemoguće bez preoblikovanja i izmjene tradicionalnih nastavnih metodologija. Većina novih pristupa ocjenjivanju zahtijeva od učitelja da promijeni i način planiranja obrade nastavnih sadržaja stavljajući naglasak na drugačiji pristup učenju te da uvede i novi način podučavanja. koji učenika stavlja u prvi plan kao aktivnog sudionika. Uz to, potreban je i novi način procjene usvojenosti sadržaja. Svi ovi koraci su nam potrebni kako bi se promijenio naš krajnji cilj, u isto vrijeme šaljući jasnu uputu učeniku što se od njega očekuje. Jedna od mogućih opcija nove vrste ocjenjivanja je davanje povratne informacije

u obliku postotka. Učenik na taj način dobiva jasnu obavijest o razini usvojenosti nastavnog sadržaja, ali bez određivanja njegove točnog položaja na skali koja određuje njegov uspjeh ili neuspjeh na temelju jednog boda razlike. Na kraju godine učitelj na klasičan način izračunava zaključnu ocjenu na temelju svih postotaka.

Također je od velike važnosti da se tijekom cijele godine prati učenikov napredak. Ako želimo od djece napraviti cjeloživotne učenike koji su sposobni izvršavati istraživanja i zadatke iz stvarnog svijeta važno je da ih od ranije dobi na to naviknemo novijim načinom vrednovanja. To možemo postići npr. posebno dizajniranim rubrikama u kojima ćemo pratiti izvedbu, proces, napredak učenika, a ne samo konačni proizvod. Negativna strana ovih rubrika može biti subjektivnost pa je važno da kada se pravi rubrika imamo vrlo određene varijable mjerljivosti. Pošto od učenika pokušavamo jednoga dana stvoriti produktivne odrasle osobe trebalo bi ih osposobiti da samostalno analiziraju, procjenjuju i promišljaju svoj napredak, ciljeve i postignuća. Učiteljevu bi uloga trebala biti da ih motivira, ohrabruje i omogućuje im materijale koji bi im pojednostavili strukturu praćenja, mjerenja i ovladavanje tim ciljevima. Testovi ne bi trebali biti jedni načini provjeravanja uspješnosti učenika. Svaki učenik bi trebao pratiti napredak učenika pomoću promatranja, anegdotalnih zapisa i sastancima s učenicima. Pomoću ovih će se alata moći najbolje procijeniti kreativnost, inovativnost, fleksibilnost, komunikacija i vještine suradnje učenika. Praćenje svih tih elemenata može biti problematično koristeći samo imenik razreda, tu od velike koristi može biti posjedovanje bilježnice ili mape, s praznom stranicom za svakog pojedinog učenika. Čim se primijeti nešto vrijedno, učitelj u tom slučaju ima mogućnost to zabilježiti i zapisati. Ako je učitelju zahtjevno promatrati sve učenike odjednom, može si odrediti raspored kojim će promatrati svakog učenika barem jednom tjedno. Te bilješke su od velike koristi jer koriste učitelju prilikom zaključivanje završne ocjene, kao povratna informacija učeniku te kao dodatna pomoć prilikom izjašnjavanja određenih činjenica o učeniku na roditeljskom sastanku ili informacijama.

Bitno je imati i česte sastanke s učenicima gdje ih upućujemo o primijećenom kroz razgovore o napretku i postavljanjem novih ciljeva za veći uspjeh. Osim mogućnosti učitelja da vrši bilješke o učeniku i sam učenik to može raditi pomoću učeničke mape

radova. Uloga mape radova nije samo dokumentiranje i praćenje rasta učenika. već učeniku služi i kao vrsta motivacije koja dodatno pojačava njegov trud. Učenici se osjećaju ponosno i viđeno jer sada svi, uključujući i roditelje, mogu imati uvid u njihov napredak, proces rada i uloženi trud. Roditelji često se fokusiraju na vizualne i materijalne dokaze učenikove uspješnosti kao što su to u tradicionalnoj metodologiji ocjene. Promatranje razmišljanja i rada vlastite djece kroz mapu radova puno je značajnije za roditelje, jer se i njih na taj način potiče na suradnju te na pomaganje učenicima kod kuće, koje je u ovim uvjetima puno prilagođenije potrebama samog učenika.

4. KREATIVNI UČITELJ

4.1. EDUCIRANJE UČITELJA

Potrebno je postaviti pitanje što je sa samim učiteljima i njihovim programima obrazovanja? Kao što Rupčić navodi, početak promjene nastaje tek kada razvijemo vlastite sposobnosti. „Samo osviješteni, barem djelomično inicirani učitelj nosilac je potrebnih vrijednosti za suradnju s potrebama učenika kao kreativnih pojedinaca. Priprema učitelja za rad s nadarenom djecom je zahtjevan i dugotrajan proces.“ (Rupčić, 2008, str. 276.) Kreativnost je neophodna za bilo koju domenu rada, tako i za formalno obrazovanje učitelja. Svako donošenje rješenja i promjena zahtijeva kreativno razmišljanje. Mnogi znalci ukazuju na deficit kreativnog razmišljanja u našem društvu što je veliki indikator za potrebom integracije stvaralaštva u obrazovanju. Iako postoje iznimke izvanrednog stvaranja, također postoji velika problematika kod teorije kreativnosti u poučavanju i učenju te primjeni teorija u obrazovanju. Dok povremene iznimke uspjeha ne postanu zastupljenije u većem broju, ne bi se smjelo dogoditi da kreativnost ne bude zastupljena unutar obrazovanja kao jedan od bitnih dijelova podučavanja. Ona je od velike važnosti za pojedince svih razina, od djeca pa sve do učitelja koji će svoje znanje na njih prenositi pomoću prethodno usvojenog obrazovanja i osposobljavanja. (Kaplan, D.E., 2019. str 141.)

U današnjem društvu su učitelji često na meti brojnih osuda i omalovažavanja, ali svi problemi koji se vežu uz nedostatke uspješne nastave pojavljuju se u ponavljajućim obrascima kojima možemo stati na kraj. Standardi novog školstva svakodnevno se mijenjaju donošenjem novih odluka, ali nitko ne zamjećuje kako se te iste promjene ne provode na mjestima gdje se učitelji educiraju, na fakultetima. Prema Stevanoviću (1999.) zagovaranje kreatologijskog educiranja je ključno za rješavanje tog problema, stavljajući prioritet na stjecanje znanja stvaralaštvom za stvaralaštvo. To znači da želimo li stvoriti bolje učenike, prvo moramo uložiti u poboljšanje konteksta za istraživanje i razviti nove i inovativnije programe za pripremu boljih učitelja. Njihovo obrazovanje se ne može temeljiti samo na poznavanju pedagoških, didaktičkih i psiholoških osnova, već i na kvalifikaciji da pružaju pomoć samoaktivnom stvaralačkom razvoju pojedinaca. Dok se problematika tog pitanja ne riješi, nikada nećemo uspjeti dobiti profesionalce koji su

sposobni poboljšati trenutno stanje školstva. Obrazovni sustav treba gledati u cjelini. Uspostavom kvalitetnijeg programa fakultetskog obrazovanja dobivamo generacije kvalificiranijih učitelja koji zauzvrat obrazuju generacije učenika koji će doprinijeti društvu svojim vještinama stečenima u školi. Ovim konceptom mogli bismo uvidjeti kako je produktivnost obrazovnog sustava u zemlji od vrlo velike važnosti. Ona nije samo investicija u bolje danas, već i u bolju dugoročnu budućnost. Beneficije se neće uvidjeti samo na području školstva, već će se odraziti i na druge grane rada. Slijedom toga, promjene trebaju kretati od rekonstruiranja obrazovanja učitelja, pomaka obrazovanja učitelja prema školama (uključujući dodatne sate u školama vježbaonicama), povećanog testiranja učitelja i sličnog. Reforma obrazovanja učitelja trebala bi se bazirati na pružanju znanja i vještina učiteljima početnicima kroz češći praktični rad, kako bi u budućnosti bili spremniji za rad s djecom. Također, uz učitelje na početku rada trebaju biti organizirani stručnjaci-mentori, koji bi bili osposobljeni pomoći učiteljima u slučaju poteškoća prilikom prvih radnih dana. Učiteljski posao je stalno pun novih i ponekad neočekivanih izazova tako da proces učenja traje i dugo nakon završetka fakulteta. (C.N. Brouwer, International Encyclopedia of Education, 2010.) Unatoč nepriznanju od strane društva, učitelji su ti koji svojim radom mogu donesti brojne pozitivne, ali i negativne dugoročne posljedice za društvo, jer su u njihovim rukama oni koji će svojim stilom života i rada određivati našu budućnost.

4.2. UČITELJ - UMJETNIK

„Učitelj razvijajući etičke ideje i osjećaje u mladeži, respirujući zanos i posvećujući mladu dušu, nije samo umjetnik svoje vrste, nego on u svojim najsretnijim časovima svoju ulogu, svoj karakter i sam stvara.. On je tvorac i gledalac u isti čas... Oh, nema po učitelja ljepšega časa, nego je onaj gdje gleda, kako sam sa svojom omladinom jednako diše, jednako živi, jednako osjeća, jednako postaje bolji i jednako duševno i moralno raste.“ (Trstenjak, 1907. u Vladimir Krušić, 2016.) Učitelj – umjetnik je obogaćen istodobnim pozivom učenja i umjetnosti. Taj dar može za pojedinca ponekad stvarati prekomjerno opterećenje, zbog stalne potrebe da se jednako posveti zahtjevima umjetničke prakse i potrebama svojih učenika. Svojom dvostrukom ulogom učitelj mora

stvoriti ravnotežu kako bi uspio održati složeni i neprestano mijenjajući identitet. Naravno uz to, takvim učiteljima dolaze i mnoge beneficije jer to označuje njihovo bolje poznavanje određenih tehničkih vještina, uz pomoć kojih mogu puno više naučiti svoje učenike i bolje im pomoći. Kroz svoje izuzetne mogućnosti stvaranja, učitelj može na puno učinkovitiji način angažirati širi spektar učenika zbog svojeg dodatnog iskustva.

Osim teorijskog znanja poučavanih sadržaja, edukator se ističe i svojim praktičnim iskustvom i promišljanjem u nekom specifičnom području svojeg djelovanja. Učitelj kao kreativac ne radi samo u školi, koja također nije mjesto gdje njegov posao završava. On živi svoju ideju umjetničkog stvaranja, a kroz svoje fakultetsko obrazovanje uči govoriti nastavnim jezikom kako bi sve te sadržaje približio djeci na što pristupniji način. Takva unutarnja motivacija za posao, gdje pojedinac ljubi i voli ono čime se bavi, može samo pozitivno utjecati na djecu i u njima probuditi volju za rad, kroz koji im neke možda prethodno neprivlačne obaveze postanu pravo veselje. Kao što smo već naveli, najbolji način učenja za djecu je kroz shvaćanje svijeta kroz iskustva, spoznajući novu istinu i novu misao pri čemu im je učitelj suradnik i vodič u istraživanju. Po potrebi zorne obuke, nakon iscrpljivanja ostalih izvora, učitelj se može poslužiti i vlastitim primjerom radi koristi nastavnog sadržaja.

Učitelji imaju veliku slobodu uređivanja školskog sata po svojoj volji i po svom ukusu pa se stoga čini logičnim da djeci uz estetičke tvorevine iz područja jezika, znanosti, umjetnosti prikažu i primjere iz vlastitog života te, ako je to moguće, umjetnine koje su sami stvorili. U učenika je ponekad teško probuditi interes za određene sadržaje čak i kada im pokažemo najbolja i najcjenjenija postignuća iz određenog umjetničkog područja. S druge strane, njihov bi interes značajno porastao kada bi ih učitelj upoznao s vlastitom poezijom, romanima ili možda crtežima. Ja sama kao buduća učiteljice i ilustratorice osjećam jači poriv prema angažiranju djece na području likovne umjetnosti. Umjesto objašnjavanja apstraktnih pojmova pomoću prikazivanja reprodukcija, djeci bih željela pojašnjavati likovne sadržaje na primjeru vlastitih ilustracija. Imajući potpunu kontrolu nad temom sata i tehnikom rada, željela bih na svojem primjeru djeci zorno objasniti neke objektivne i znanstvene činjenice. Vjerujem da bih još više potaknula i razbuktala maštu učenika predstavljanjem vlastitog rada. Djeca mlađe dobi većinom još nisu zainteresirana

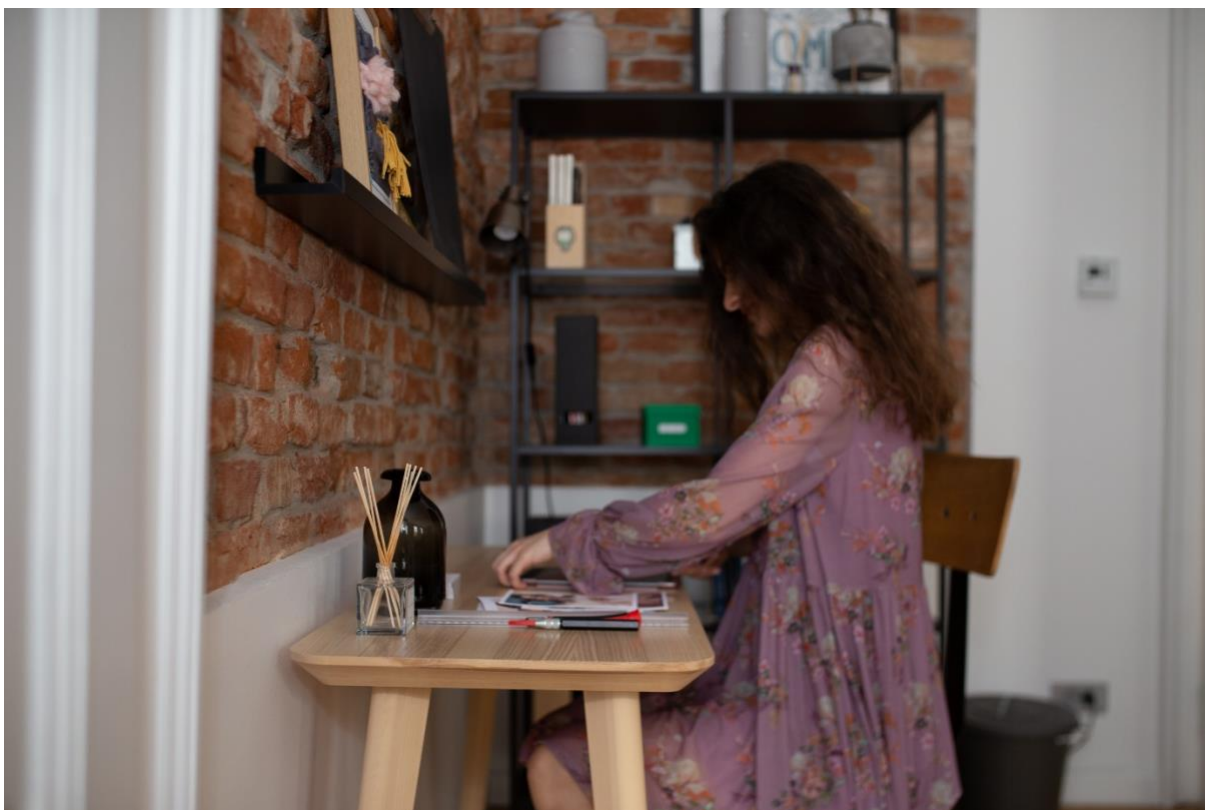
za umjetnička djela i velike majstore povijesti, što ne pobija važnost njihovog upoznavanja, njihove iznimne kvalitete i kultiviranja njihove cijjenjenosti, ali to ne znači da se u sklopu nastave moramo strogo držati samo povijesnih primjera. Djeci su, također, umjetnine dosta nejasne i nerazumljive, a jedino učitelj-umjetnik će imati moć objasniti učenicima njihovo dublje značenje. Bez učiteljevog interesa, razumijevanja i znanja sva umjetnička djela će biti obeščašćena. (Trstenjak, 1907. u Vladimir Krušić, 2016.)

Rupčić (2008.) u svojoj knjizi navodi ove dvije krajnosti „već dovoljno kreativnog“ učitelja i „obeshrabrenog“ učitelja kao dvije moguće blokade rada na sebi. Unatoč nemogućnosti savršenog poučavanja svih nastavnih sadržaja, svaki učitelj bi trebao osjećati obavezu prema sebi i svojim učenicima da im pokuša pružiti svoj maksimum u radu i konstantno razvijati svoje kreativne vještine, koliko god one bile minimalne. To također vrijedi i za učitelje koji smatraju da su dovoljno kreativni. Nikada se ne smijemo prepustiti i oslanjati se samo na trenutačne, prolazne inspiracije, već ih kao profesionalci moramo temeljiti i na organiziranoj stručnoj potpori.

4.3. RAZVIJANJE VLASTITOG KREATIVNOG POTENCIJALA

Jedna od pozitivnih strana tehnološkog napretka i digitalnog doba u kojem živimo svakako jest činjenica da umjetnost više nije osuđena isključivo na galerije; osim što je postala dostupna širokim masama, u potpunosti je preuzela i digitalnu sferu u kojoj djelujem i ja kao buduća učiteljica. Uz studiranje na Učiteljskom fakultetu, u slobodno se vrijeme bavim ilustriranjem. Svaki moj rad prikazuje posebnu priču, koja je često dodatno popraćena i obogaćena elementima poezije koje vrlo rado uvodim u svoje radove, a koji savršeno zaokružuju samu ilustraciju. Imam veliku želju svojim ilustracijama poslati dirljivu poruku promatraču te ostaviti trajan dojam na njega. Umjetnost je za mene predivan način izražavanja emocija i medij putem kojega ih mogu dijeliti sa svijetom. Sve ilustracije su inspirirane mojim doživljajima pojedinih događaja iz vlastitog, ali i tuđih života. One mi pružaju priliku da budem ranjiva. Također, ono što me fascinira kod umjetnosti je to da svaki pojedinac koji promatra moje radove može ih doživjeti na

potpuno drugačiji način od prethodnog promatrača i nitko vam ne može reći je li vaše viđenje ispravno ili pogrešno. To je vaša interpretacija i vaša subjektivna istina. Mnogi ljudi se pronalaze u mojim radovima i njihova emocija ih oživljava na novi, unikatni način.

Slika 5. Rad u studiju

Teme mojih ilustracija su uglavnom figure i portreti žena. Inspiraciju pronalazim u brojnim fotografijama visoke mode i općenito promatrajući rad fotografa koji naglašavaju ljepotu ženskoga tijela. Položaj modela je glavni dio kompozicije u ilustraciji kao i u fotografiji. Govor tijela i ekspresija mojih likova dodatno pomažu naglasiti emocije koje pokušavam prikazati ilustracijom. Za svoje radove imam tendenciju birati kompleksnije poze gdje model svojim rukama ili položajem tijela tvori određene forme koje dodatno pridodaju zanimljivosti same ilustracije. Prilikom izrade svojih ilustracija

likove žena pokušavam prikazati realističnije i kompleksnije od pozadine koja je stilizirana. Pozadine su uglavnom izrađene na principu kolaž tehnike po uzoru na avangardnu umjetnost. Dodavanje različitih tekstura i uzoraka daje mojim ilustracijama „vintage“ izgled koji toliko volim. To postižem i koristeći vrlo zagasitu paletu toplih zemljanih boja s dodacima plave boje i zlatnih detalja.

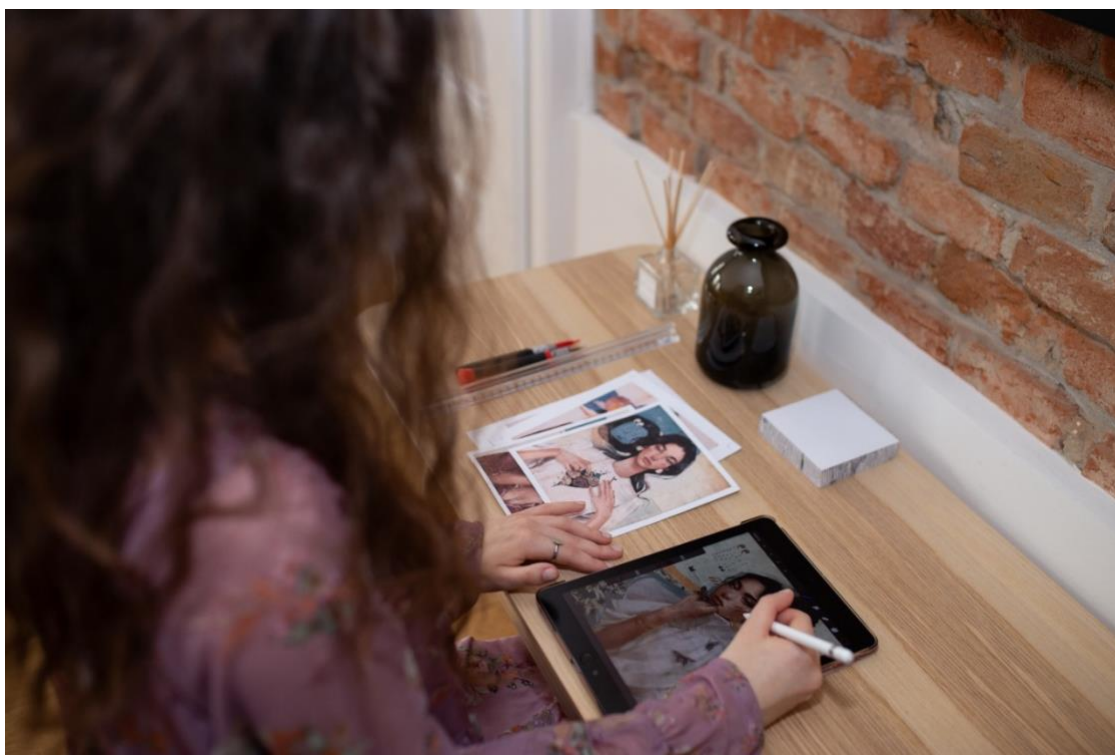

Slika 6. Printovi ilustracija

4.4. UČENJE NOVIH VJEŠTINA

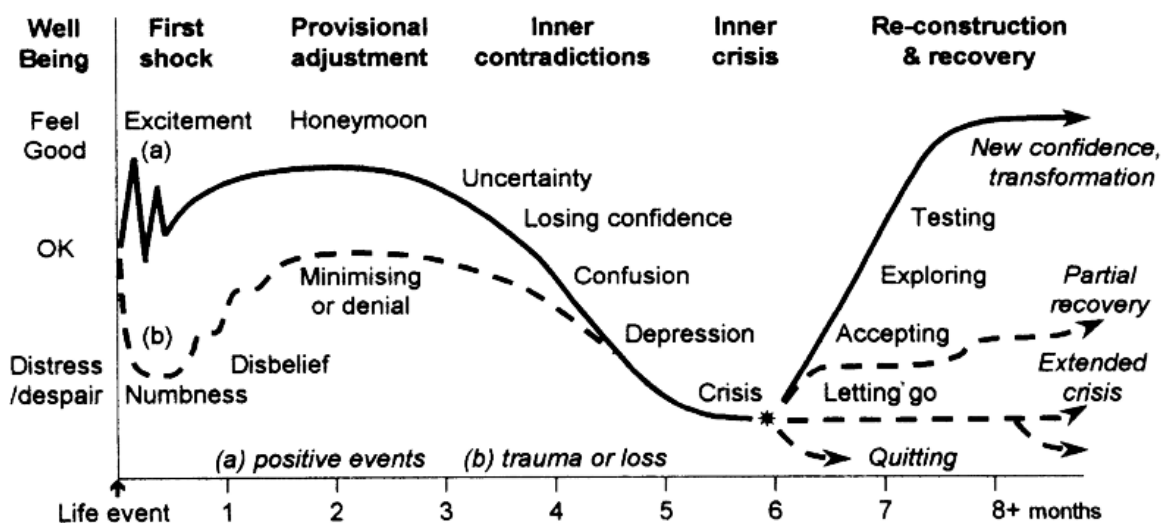
Nakon dugogodišnjeg crtanja i slikanja na papiru i platnima odlučila sam se okušati u digitalnoj umjetnosti. Prethodno teorijsko poznavanje različitih likovnih

tehnika, ljudske anatomije i iskustvo u programima za obradu videa i fotografija, digitalno ilustriranje su učinili savršenim spojem. Bez prethodnih iskustava, smatram da možda nikada ne bi imala potrebne sposobnosti i znanje da stvaram ovakve ilustracije niti ne bi imala znanje potrebno da sam sposobna sama prepoznati svoj potencijal i dalje nastaviti raditi u tom smjeru. Svi početci su teški i vrlo je lagano odmah odustati od nečega, ali prvo treba svemu pružiti priliku i kroz tuđe navođenje, iskusnijeg mentora, ili vlastitim ako smo već sposobni se samokritički promatrati spoznati iskru želje, interesa i motivacije. Ako to zamijetimo u sebi ili i u radu s našim učenicima ne smijemo odustati, već još više uložiti trud kako bismo stekli novu vještinu koja će još dodatno obogatiti paletu naših mogućnosti. Tako sam i ja započela te trenutačno slikam digitalno i za svoj rad koristim program Procreate na tabletu iPad Pro 9.7" i Apple olovku za crtanje.

Slika 7. Izrada ilustracija

Prilikom učenja te nove vještine digitalnog crtanja, na početku sam imala veliku unutarnju motivaciju i osjećala sam ushićenje. Otkrivajući težinu zadatka kojim se bavim imala sam slabiju razinu realizacije. Polagano vježbajući zamijetila sam lagani porast u uspješnosti što je označavalo postepeni rast moje vještine digitalnog slikanja. Nakon te faze osjetila sam kao da sam savladala tu vještinu, ali uspoređujući svoje radove s ostalim ilustratorima koji su veći eksperti na tom području shvatila sam kako sam nezadovoljna kvalitetom svojih radova i da ih još moram poboljšati. Tijekom moje posljednje faze učenja, vještina slikanja je postala automatska radnja za mene. Desilo se mišićno pamćenje koje se često naziva i "prekomjerno učenje" zbog stalnog ponavljanja istih radnji. Kasnijim proučavanjem i zanimanjem za temu kreativnosti i učenja saznala sam da postoji fenomen koji se zove „krivulja učenja“. On podrazumijeva da svi ljudi koji pokušavaju usavršiti bilo koju tehniku rada moraju proći kroz navedene faze kako bi ostvarili svoj puni potencijal. Osim korištenja ovih znanja za individualne potrebe učitelja koji pokušavaju razviti svoje stvaralaštvo, moguće ga je iskoristiti i u razredu u radu s učenicima. Model krivulje učenja zahtijeva da se jedna varijabla prati tijekom vremena, da se može ponoviti i mjeriti. Primjerice, mogli bismo na taj način mjeriti napredak svojih učenika ili sebe u ostvarivanju svojih stvaralačkih potencijala. To će možda biti teško izmjeriti jer taj proces uključuje mnoge varijable, no primjenom teorije krivulje te bilježenjem općih elemenata koji nam ukazuju na postepen pozitivan rast kreativnosti i dalje možemo jasno vidjeti rezultate napretka i korisnosti. Krivulja učenja kao okvir može pomoći učitelju da shvati što je potrebno učenicima da bi postigli bolje rezultate u korištenju svojeg stvaralaštva. Ako se podrška za poučavanje i razvijanje tih sposobnosti te vrijeme za vježbanje prepoznaju kao važni čimbenici, tada se putem krivulje može vidjeti da će djeca kojima se pruži podrška i vrijeme za vježbanje kreativnih potencijala, s vremenom imati bolje izvedbene sposobnosti od učenika kojima se ne bi pružala podrška ili vrijeme za vježbanje.

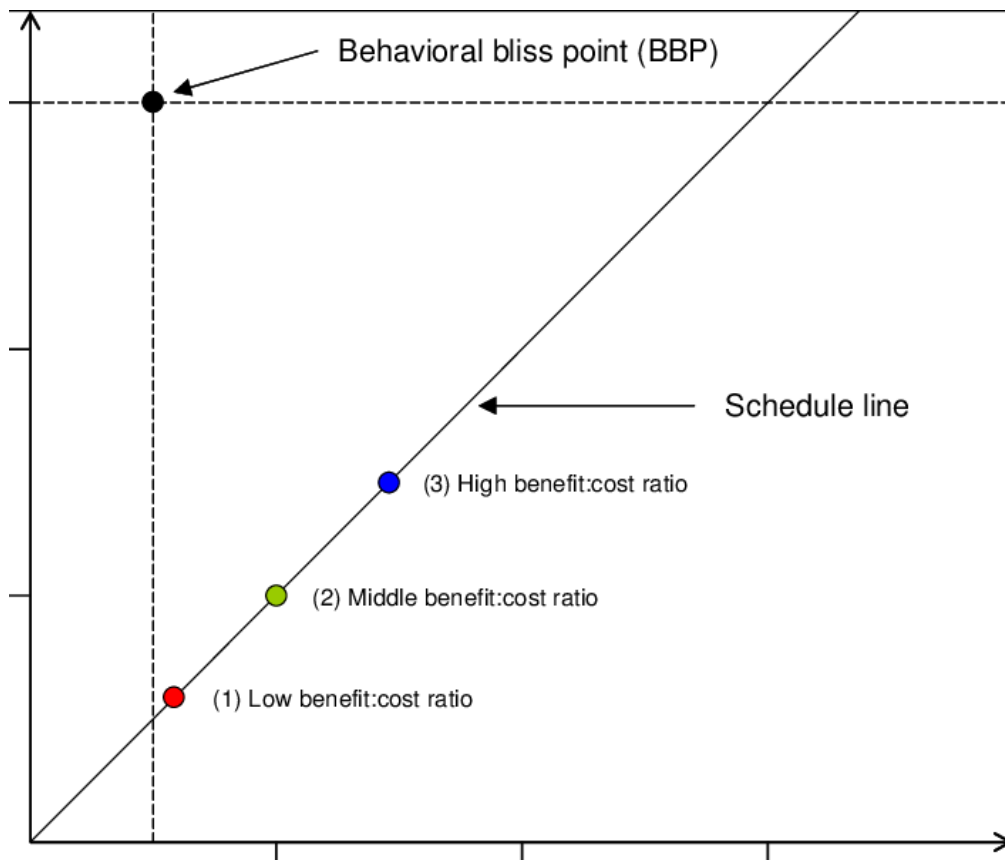
Slika 8. Krivulja učenja

(<https://www.rypeapp.com/blog/the-learning-curve/>)

4.5. BLISS POINT

Prilikom učenja i razvijanja vlastitih kreativnih interesa od velike je važnosti da naše učenike ili sebe ne prenatrpamo zadacima koji su prezahtjevni za našu razinu razvoja vještine ili, pak, učenicima dosađivati zadacima koji su prelagani i koji neće poticati njihov daljnji razvoj ili ih izazvati da pokušaju biti bolji u svojem radu. Time možemo smanjiti motivaciju koja nam je preko potrebna za ostvarivanje visokih rezultata na razini svojeg područja stvaralaštva. U tom slučaju od velike pomoći nam je poznavanje koncepta, psihologa i istraživača tržišta Howarda Moskowitza, koji se zove „Bliss point“. On ga je primjenjivao tijekom svojeg istraživanja okusa. Cilj istraživanja je bio pronaći prave omjere u hrani kako bi ona imala savršeni okus kušaču. Krajem istraživanja je

dokazano da na temelju prave kombinacije slatkoće, slanosti i masnoće, kušač će željeti konzumirati još te hrane. Osim što ta spoznaja pomaže mnogim industrijama i proizvođačima, možemo ju koristiti i u drugim područjima npr. prilikom učenja ili rada na nekom projektu. Bit te ideje je da prava kombinacija pokreće dio našeg mozga, koji dajući nam mali dopaminski udarac kao nagradu, održava ciklus i želju za ponavljanjem te radnje. „Bliss point“ u slučaju kreativnosti bi zapravo bio kreativan zadatak za koji imamo dovoljno znanja i sposobnosti da ga riješimo uz dodatak malo novog istraživanja i poboljšanja naših već stečenih mogućnosti, ali nije previše kompliciran da bi od njega odustali zbog njegove nerješivosti za stadij razvoja naše kreativnosti. Zadatak je dovoljno zanimljiv tako da nas motivira i konstantno potiče da u okviru naših već prethodno stečenih znanja i sposobnosti stečemo nove. U mojem slučaju, kada sagledavam sebe kao ilustratoricu, to bi možda bilo slikanje realističnijih pozadina, kao jedne od mogućnosti. Stalnim ponavljanjem sam se već upoznala s anatomijom ljudskog tijela i usavršila sam crtanje ženskih likova. Koristeći stalno iste pozadine s apstraktnim elementima moji radovi i sposobnosti nikada ne bi napredovale. Mijenjajući jedan od već dva poznata elementa jednim nepoznatim postižem „Bliss point“ . Tako izrađena nova ilustracija neće biti prezahtjevna niti dosadna za izradu, a novim spoznajama ću moći poboljšati svoje radove i kasnije si pružiti mogućnost za još daljnjim širenjem novih znanja o slikanju različitih elemenata.

Slika 9. Bliss point

(https://www.researchgate.net/figure/Behavioral-bliss-point-schedule-line-and-conditioning-results-depending-on-benefitscost_fig7_228493572)

Najveći uzori u mom radu, osim velikih majstora, su i mnogi suvremeni ilustratori kao što su Janice Sung iz Toronta, vrlo talentirana Alja Horvat iz Slovenije, turski ilustrator Aykut Aydoğdu i mnogi drugi. Unatoč mnogim godinama iskustva, publicistički dio, dijeljenje vlastitih radova sa svijetom, mi je još uvijek prilično novo iskustvo. Razvoj ovih umjetnika i ilustratora od njihovih samih početaka do današnjeg dana, otvara mi mnoge vidike o smjeru kojim sama želim nastaviti svoje umjetničko putovanje. Također, njihov veliki uspjeh mi je stalni podsjetnik da je sve moguće uz puno rada, truda i konstantnog razvoja kreativnosti.

Slika 10. Janice Sung, „In the Nude“, 2019.

Slika 11. Janice Sung, „Gaia“, 2019.

Slika 12. Alja Horvat, Bez naziva, 2020.

Slika 13. Alja Horvat, Bez naziva, 2020.

Slika 14. Aykut Aydogdu, „Black“, 2019. Slika 15. Aykut Aydogdu, Bez naziva, 2020.

Slika 16. Lora Lodoli, „Žena koja plače“ 2019.

Jedan od meni najdražih vlastitih radova je „Žena koja plače“. Ta ilustracija je pridonijela velikom preokretu u načinu na koji vidim svoje radove. Postala mi je jasnija vizija u kojem stilu želim raditi svoje buduće ilustracije. Prestale su moje faze propitkivanja same sebe o tome što želim postići sa svojim radovima, za koju ih publiku želim namijeniti, po čemu želim da oni budu prepoznatljivi. Odgovor na sva ta pitanja je bila samo jedna riječ, emocija. Od toga trenutka sam shvatila kako ne želim da moje ilustracije budu samo viđene, željela sam da svaki gledatelj može i osjetiti priču koja se skriva iza same ilustracije. Također, ovo je prva ilustracija koja je dobila veći publicitet tako da će mi ova ilustracija uvijek ostati u posebnom sjećanju kao otvarač mnogih prilika

i korak bliže većem razumijevanju same sebe kao ilustratorice. Otkrivanjem kreativnih potencijala i sam učenik kroz konstantan rad, uz praćeno mentorstvo svojeg učitelja, upoznaje bolje sam sebe.

Slika 17. Lora Lodoli, „Pero“ , 2019.

Način dobivanja inspiracije se uvelike razlikuje od umjetnika do umjetnika. Za vrijeme osmišljavanja svojih koncepata često mirno sjedim i dugo razmišljam o jednoj temi, gotovo poput oblika meditacije. To mi stvarno pomaže da shvatim situaciju iz perspektive lika ili barem pokušam osjećati emocije koje leže u srži problema. Ponekad kroz svoje ilustracije prikazujem i svoje misli te osjećaje. Glavni cilj prilikom oblikovanja nove

ilustracije je da će moj rad na neki način doprinijeti promatraču. Možda će mu se samo svidjeti kako izgleda te će uživati u promatranju svakog detalja, možda će se netko u njemu prepoznati te će mu rad pružiti osjećaj empatije, možda će ga inspirirati i motivirati da i sam promatrač iskoristi svoje kreativne potencijale i okuša se u stvaranju svojeg dijela. Ne bi li bilo predivno svoj djeci i mladima pružiti tu istu mogućnost da kroz svoje kreativno stvaranje mijenjaju svijet, iznose svoju istinu i doprinose ostalima radeći ono za što su rođenjem nadareni. Moć je u rukama nas učitelja da prepoznamo te potencijale u svakom učeniku i da im to omogućimo.

Slika 18, Lora Lodoli, „Medene suze“, 2020.

Politička ili protestna umjetnost, prikladni su nazivi za opisivanje ove ilustracije. Nakon pokreta “Black lives matter“ osjetila sam odgovornost svojim radovima ne samo izravno priznati postojanje velikog rasizma u našem društvu već i ukazati na taj problem svima onima koji zatvaraju oči pred sistemskim ugnjetavanjem. U vrijeme velikih protesta i bijesa pokušala sam prikazati tugu Afroamerikanaca. Svi ti događaji su i u meni probudili osjećaje beskrajne uzaludnosti i promišljanja o perspektivi aktivno uključenih. Na samoj ilustraciji se može vidjeti uplakani lik crne žene koja predstavlja sve žrtve ovih stravičnih događanja. Unatoč njezinoj ljepoti, koja će prva privući gledatelja, na njezinom licu se očitava velika bol. Ovakve ilustracije mogu biti kao sjeme koje će izrasti kao utjeha, nada i osnaživanje gledateljima.

Može se postaviti pitanje „Je li umjetnost dovoljna?“. Romantično je vjerovati da umjetnost može promijeniti svijet, ali istina je da nam kao društvu još uvijek treba toliko toga. Kroz pravilno odgajanje i poučavanje učenika dajemo im oruđe za borbu protiv takvih nepravdi. Samim tim procesom stvaramo odgovorne pojedince koji će bit sposobni kritički razmišljati i koristiti svoj kreativni rad za viši cilj. Možda sama umjetnost kao takva nije dovoljna, ali podizanjem kvalitetno obrazovanih učenika možemo utjecati i mijenjati svijet u kojemu živimo. Svako dijete je važan pojedinac i potrebno je u njega uložiti vrijeme i trud te kroz kvalitetan rad mu pomoći razviti njegove vrijednosti i ideje.

Slika 19., Lora Lodoli, „Sjećanje na tebe“, 2020.

Slika 20., Lora Lodoli, „Vrt zla“, 2020.

Slika 21., Lora Lodoli, „Sloboda“, 2020.

ZAKLJUČAK

Kreativnost je jedna od temeljnih komponenta cjelokupnog ljudskog života. Ona je zastupljena u svim područjima našeg djelovanja kroz stvaranje, otkrivanje ili izmišljanje novih ideja. Osobito je od velike važnosti u području odgoja i obrazovanja. Teorije kreativnosti važne su za potporu podučavanja te za podizanje svijesti o većem razumijevanju i dizajniranju pravog načina učenja. Osim škole, postoje brojni faktori, kao što su obitelj i društvo u kojemu živimo, koji utječu na krajnji uspjeh učenika, ali uz odgovarajući i učinkovit rad kreatologijski educiranog učitelja djeca će usvojiti alate znanja i vještina, koji će ih u budućnosti činiti uspješnim pojedincima i aktivnim sudionicima društva. Kako bismo to djeci omogućili, stvaralaštvo treba razvijati tijekom procesa učenja u školama, ali i u razvoju tehnika za bolje učenje na fakultetima, tako da ono mora biti neizostavan element i za učenike i učitelje. To je jedini način postizanja napretka u području kreativnih aktivnosti i razmišljanja radi postizanja kvalitetnijih budućih ideja i djelovanja. Napredniji fakultetski program o razvoju djeteta, ocjenjivanju, primjeni kurikulumu, uključivanju kreativnosti u redovne nastavne sadržaje omogućuje učiteljima da savladaju svoje vještine i mentoriraju nove znalce i kreativce. Samoizrealizirani nastavnik koji konstantno razvija svoje potencijale će u većoj mjeri zasigurno te iste ideje pokušati prenesti i na svoje učenike, time ćemo postići „domino efekt“ kreativnosti. Konstruiranje boljeg obrazovnog sustava za učitelje, provođenje novih reformi i projekta, vodi k podršci stvaranja boljeg društva bogatog pojedincima stvarateljima.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Zagrebu o akademskom poštenju.“

_____
_____

LITERATURA:

1. Čudina-Obradović, M. (2001). Dosadno mi je - što da radim : priručnik za razvijanje dječje kreativnosti, 4. dopunjeno izd. Zagreb : Školska knjiga
2. Dani Mate Demarina, (2002). Učitelj – učenik – škola. Petrinja
3. Hamivand, L. (2012). Comparative Study of the Stories of Gifted and Creative Children in C.A.T Test, Journal of American Science

Dostupno na:

https://www.researchgate.net/publication/261874965_Comparative_Study_of_the_Stories_of_Gifted_and_Creative_Children_in_CAT_Test

4. Falconer, E. G., Cropley, D. H., and Dollard, M. F. (2018). An Exploration of Creativity in

Primary School Children, International Journal of Creativity and Problem Solving, 28:2, pp. 7-25.

5. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=33832>

6. Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu

7. Jesson, J. (2012). Developing creativity in the primary school, New York

8. Kadum, V. (2008). Metodički obzori : časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu, Vol. 31, No. 5, 2008.

Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=40727

9. Kaufman, James C. (2009). Beyond Big and Little: The Four C Model of Creativity, Vol. 13, No. 1, 1–12

Dostupno na:

https://www.researchgate.net/publication/228345133_Beyond_Big_and_Little_The_Four_C_Model_of_Creativity

10. Kersting, K (2003). What exactly is creativity, Monitor Staff, 34 (10), str. 40.
11. Krušić, V. (2016.) Časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture, Vol. 14 No. 1
Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=282925
12. Matijević, M. i Radovanović, D. (2011). Nastava usmjerena na učenika. Školske novine
13. Rupčić, S. (2008). Stanje kreativnosti: urođeno, sačuvano, razvijano, Odgoj i obrazovanje između lokalnog i globalnog, Zbornik radova
14. Somolanji, I., Bognar, L. (2008). Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. Život i škola Vol. LIV No. 19
Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=37920
15. Supek, Rudi (1987). Dijete i kreativnost. Zagreb: Globus
16. Škola pedagoga, priredio Hrvoje Vrgoč (2002). Poticanje darovite djece i učenika. Zagreb
17. Škrbina, D. (2013). Art terapija i kreativnost. Naklada Veble d.o.o.
18. Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrađivanju, Zbornik umjetničko znanstvenih skupova (2009.-2011).
Dostupno na: <http://www.apa.org/monitor/nov03/creativity.aspx>